

משה קרונה ימים ידבו – על ר' שלמה אשכנזי

בכל המפגשים שבהם מזמינים לפונדק אחד חברים וותיקים שעשו ייחדי שירותים ננים בפעילות תנועתית של ציונות דתית, תורה ועובדיה וכיוצא בכך מתגללים הדיבורים איכשהו ובסופה של דבר לנושא הנוסטלגיה לימים עברו. תפעת הנוסטלגיה קשורה לרוב בהבעת אער – ואפילו כאב – על חלומות שנגזו ועל חזונות שלא הוגשו. נימת הדיבורים במרקם כאלה מתמצית באחת הגעגעים של "היו זמנים".

אכן, אלו מדברים כאן בתופעה טבעית שכמותה אלו מוצאים בכל הזמנים והתקופות ולא רק בתנועת הציונות הדתית. לא כאן הוא המקום לשפט ולהביע איזו דעתה חתוכה על התוכנה הפסיכולוגית זו. עובדת ההתרפקות על העבר – עובדא היא.

אלא שבמקום זה ברצונו לرمז על סגולה תנועתית כללית אובייקטיבית שבזמנים האחרונים לא שמננו לב לה. המדבר הוא בסגולה הייחודית שהיתה במשמעות דורות מודגשת ומונצת היטב, בתורת יסוד מעמיד, מלך ומחבר, לשם קידום התכליות התנועתית האמיתית. **ציבור** חבריס במלוא פשטותו של המושג, קיום חברותא נאמנה וטבעית – היו מקובלים ומוגשים כאלו דומים היו לחוטין לערכים של השקפת עולם משותפת וכוחה להגשים את החזון הרעיון במשמעות.

החברות בפשטותה הוא ערך חשוב מאד המצטרף אפילו בתות-מודע אל כל שר הערכים המושכים את האדם לתת יד לאיזו אגדה מאורכת הרוצה לפועל ב הציבור ולהופיע עליו. חברות פשוטה כזו אינה – בשום פנים ואופן – משהו שיש בו ממשום "שמור לי ואשמור לך". לא על זה מדובר. חברות זו משמעה לא פעם הכרה עמוקה בעקרון של "טובים השנאים מן האחד"; היא נטעת לבו של כל יחיד אמונה בכך שאפשר להצליח אם הולכים "ביחד" ואין עומדים לעיתים על "קוצו של יוד" של עמדת מסויימת ואילו – של תאותת ההתמנות לתפקיד מפתח.

אכן, יתכן לומר בנושא זה דברים רבים ואני אלה מעוניינו במקום זה. מה שרצינו להציג הוא שבתנועת הציונות הדתית היה לעניין דיבור חבריס, פשוטו כמשמעותו, ערך רב מאוד. ויתירה מזו: רוחות בעלי מזון דעה שייתכן ואולי צרך – לדון תנועה שלימה על פי מגתיגותה – "הדור לפי המנהיג". ובאמת אי אפשר לסתר דעה זו. תנועה רצינית זקופה למנהיגות רצינית שתסתמך בהוויתה, באורתח חייה ובטיב הנהגתה את הערכים העליונים של התנועה. רצונך לדעת טיבה של איזו תנועה? – عليك לשאל ראשית כל על העומדים בראשה ומנהיגים אותה.

אלא, יש גם פן אחר לעניין: **ייתכן לשפט ולהעריך** תנועה על ידי מאיץ כל כדי

הדתית שנותפה להם בכל החום החסידי. אלומ כארך צער שבא לציניות הדתית הישר מותך ה"לפני ולפנים" החסידי המובהק - היה מקום להשתבח בכך. ר' שלמה דן הוא יצא ישר מ"גער" "היהודי הקדוש". دور אחר דור "מלך" במקומות רבים בפולין אדמוראים שנשאו על שכם את המורשת החסידית הנൂגת שישתה "היהודי הקדוש" ואשר נטנה בזמןת תנופה גדולה לחסידות הפולנית כולה.

אמנם במקומות זה צריך אני להפסיק ולומר כמה מלים על התופעה שרבים מאד מתוך היהודים הדתיים בפולין (בלתי חסידים וגם חסידים רביים) היו די מהודיעים לה מודאגים ממנה והיא: הריבוי המופלג של האדמו"רוויות והשותפות החסידיות. בזמנו סיפרו בשם של אדמו"ר פיקח ומפורטים מותך צחות לשוון הפכו למציאות. האדמו"רים כמו פרג. דברים אלה שנאמרו מותך צחות לשונו הפכו למציאות. למשל: מספר לי כתת ר' שלמה אשכנזי כי לסבו האדמו"ר מkolobil היה עד ארבע עשרה אחיות שהיו נשואות כלן לאדמו"רים. ר' שלמה דן היה מוקף מכל הצדיכים ומכל האגפים אדמו"רים. רבים והללו היו באים בקשרי חיתון והתקשרות עם אדמו"רים ורבים משאר חלקו מדינת פולין והוא החזון הנפוץ שהיה בו בעירונינו רואים שבכל מפגש של חסידים היו רועמים הויכוחים סבב נושא היחס: איזה אדמו"ר מפורסם ומרקוב בקשרי חיתון וכואבות רבות שנגע לחיה הימם ובכל זאת היו מוצאים זמן ועת לחפש הזה של פתרון הפקעות של ההיסטוריה שבין שותפות אדמו"יות - מיהו נכוו או קרובו של מי וכיוצא באלה.

ואגב גרא: בימי נורי בורשה היו באזורי היהודים בעיר מצוים עשרות רבות של אדמו"רים שמקהלות חסידים מעריו השדה ומעיר הבירה היו כרכום ייחוסו הגדול. הוא היה בנו של הרב מסא宾 (נפטר בגיל צעיר למד) והתחנך על ידי סבו האדמו"ר הידוע מkolobil (עיירה סמוכה לעיר הקיט אוטובזק ולא רחוק מ מורשת). שנים רבות דר האדמו"ר מkolobil בבורשה בלב לבו של האיזור היהודי בעיר. כתובות האדמו"ר ברחוב פאביה 5 הייתה ידועה לרבים וקהל רב מבין אנשי העיר והעירות שaczarc היה לברכתו של "יהודי טוב" היה נזהר אליו (ואגב גרא: כתוב השורות האלה אף הוא היה פוקד לפעמים את בית מדרשו של האדמו"ר הוזקן מkolobil כדי להשתתף בתפילה המני המאוחר מאד שהיה נהוג שם).

ואכן מספר לי ר' שלמה אשכנזי כי בית אחד ברחוב פאביה 5 דרו בו בזמן שבו האדמו"ר מkolobil וכן האדמו"ר מזובילין (מקורו היה עם אדמו"רי מודז'יז' וCOMMOTHE - מגן בחсад) ולא פעם אירע בשבת שהיה באים יהודים מעריו השדה כדי לבקר אצל הרבי ונאלצו להשתמש בשירותיו של הגוי - שער הבית.ఆיה מקום דיריו של הרב - שאלו החסידים את השוער הגוי והוא - שם בירור - השיב בשאלת: "כונתך לדירתו של הצדיק או - למאמר המגן"? (בפולנית: "דא ראבינה או זו שפיוואקה?"; וזה מתרחزو יפה מאד).

והנה האמת היא שרובם הגדול של האדמו"רים היו אנשי מעלה וגם רואיים "להניג עדרה". סבו של ר' שלמה דן חיבר ספר "אמריו יהושע" בגין רכבים שנדפס

להכיר את חסידות הפושטנים - אורחים וربים, התנהגותם בפועל בחיי היום יום, סגנון דיבורם ומשאמם ומטבונם. בהערכה נכונה של תנועה צריכה ליקח בחשבון - בין השאר - את טיבו וטבעו של צבור הנוטים אהירה.

והנה רבותי הקוראים, אני כותב את כל דברי החרהורים האלה כדי להציג, כי צרייכים אנו באיזהו מקוםן להנחיל לדoor ההולך ומגדל את מורשת דמיותיהם של כמה וכמה פשוטי-טובים חריני (וכל זה לשם דוגמא בלבד) בעבר הלא רחוק; היו בתוכנו (ואני בטוח שישנם אף הימים רבים כאלה) הרבה אנשים טובים שלא ביקשו גדולה והתמנות, לא נחפו לכוטל המזרח ולא השתמשו באגרופים כדי להשיג איזו התנסאות, עם שהוא אנשי מעלה וסגולות יהודיות, ידועים מдолים בתורה ובມילוי דעלמא. וזה הדבר שלא היה אלה אלמוניים במוחלט שהרי אלו מדברים על אנשים מלאכתם התנוועתית באמונה ובחוגים מצומצמים, משבדים למלא את כל התפקידים שהוטלו עליהם ללא שום בקשה לקבל "שכר טירחה", באיזו צורה שתהא. ואمنם על חד מחבריא זו יבואו הדברים ברשימה זו: הלו הוא ר' שלמה אשכנזי.

★ ★

את ר' שלמה אני זוכר עד מورשה. הוא ב"צעריו מזרחי" בסניף בורשה גופה ובפראגת, שהיתה פרבר של וורשה מעבר לנهر הויסלה, ואילו אכן בורשה גופה בתוך השומר הדתני. יהודיות בולטת הייתה באישיותו והדבר נבע מותך עובדת ייחוסו הגדול. הוא היה בנו של הרב מסא宾 (נפטר בגיל צעיר למד) והתחנך על ידי סבו האדמו"ר הידוע מkolobil (עיירה סמוכה לעיר הקיט אוטובזק ולא רחוק מ מורשת). שנים רבות דר האדמו"ר מkolobil בבורשה בלב לבו של האיזור היהודי בעיר. כתובות האדמו"ר ברחוב פאביה 5 הייתה ידועה לרבים וקהל רב מבין אנשי העיר והעירות שaczarc היה לברכתו של "יהודי טוב" היה נזהר אליו (ואגב גרא: כתוב השורות האלה אף הוא היה פוקד לפעמים את בית מדרשו של האדמו"ר הוזקן מkolobil כדי להשתתף בתפילה המני המאוחר מאד שהיה נהוג שם).

חברינו בתנוועה שמחים היו שעיר ר' שלמה אשכנזי הцентр אליהם ופעיל בתוכם. אמנים במרוחץ ובצעיריו מזרחי בפולין נמצאו גם במניגות הארץית וגם בזודים המקומיים ובין השורות הרבה חסידים נודעים בחצרות אדמו"רים, אברכים חובשי ספסלים בשטיבלען ובתי המדרשות. בcz' לא היה חידוש. יהודים רבים לא ابو בשום פנים לנתק קשייהם עם החסידות ואדמו"ריה עם שידיעו (ולא פעם הרגינו את הדברים מבשרם) שאין האדמו"רים והחסידים הרבים האחרים רוצחים ש"ציוניים" - ואולי דווקא ציוניים דתיים - ישבו ליד ה"טיש" החסידי וסתם אנשים יעלו על הדעת שחסידות וציונות יכולות לדור בכפיפה אחת. רבים מאנשי התנוועה שדבקו בחסידותם סבלו ממש מ"רידיפות" מצד קנאים רבים שפגו בהם בפועל ממש. מאייך לא יכולו יהודים אלה לתת כאלו גט פיטורין לאידייאלים של הציונות

שכbicול הוא מפץ בין ציונים נטירים. הדבר הזה התרחש ממש באוטו חדר מרווה שבו היה לומד ומתפלל משך שנים הצדיק המפורסם בעל "עטרה לראש צדיק". האדמו"ר ר' יעקב צבי. ר' שלמה שמננו רצוי בכך להוציא את פנס השקלים נסוג ונacho ב"קרנות המזבח" הינו השולחן שלו ידו יש ובמד האדמו"ר "עטרה לראש צדיק". שולחן זה רועע היה מפני שהוא בו כמנגן שנגן בהרבה מקומות כאשר נפטר לעלמים גדולי רבנים ואדמוראים והינו; קרש או שני קרשים נטלשו מהשולחן והונחו בקברו של הצדיק הנפטר. במקורה שלפנינו חוברו משך הזמן קרשים חדשים. אלום באחיו ר' שלמה בקרנות השולחן הזה ובגבורו הלחץ הגופני עליו נתלש ונשבר החלק העתיק של השולחן ודממה מוחלטת נשטררה בתוך הקחל החסידי שמסביב. נשרב שולחנו של בעל "עטרה לראש צדיק"... והנה מה התברר לקהל הנרגז: לר' שלמה לא היה בכיסו שום פנס שקלים ורק חבורת הסbara שפירסמו אנשי המזרחי היהנה אצלו. חבורות זו היכלה דברי הסbara וסיגוריה על הצינות הדתית והיתה כל כולה בבחינת תשובה וצניעת תורנית-הסבירתי כנגד הקונטרס האנטישמי ציוני שפירסם בזמן המהירוש"ב - אדמוראים הנערץ של חסידי ליבוביץ. ר' שלמה דן רצה לדעת יפה יותר "מה שתшиб לחסיד" בעניין ציונות והחזיק בכיסו חוברת הסbara זו.

★ ★ *

אכן, לא נכנס כאן, למעלה מההכרה, בספר בנושא הזה שהרי הדברים מסווג זה כתבו (בשיעור בלתי מספיק) על ספרי דברי הימים של הצינות הדתית בפולין. עליון לחזור לענינו: ר' שלמה אשכנזי.

במהלך הזמנים עוכבר ר' שלמה לורשה ועשה הרבה ימי ולילותיו או בבית המירוח המשפחתי שבפרבר פראגה או בבית סבא ברוחב פאביה 5. כאן כבר אין הוא עוד איש מהחרתת ואדרבָא מאחר שאין עליו עדין על פרנסת יכול הוא להקדיש זמנו ללימוד תורה ולהרחבת דעתו במקצועות אחרים. הוא ישב הרבה בספריה המדולוה בבית הכנסת (סינוגוגה) ברוחב תלומצקה ודולה הרבה, ככל האפשר, מתוך האוצרות הספרותיים המצויים שם, דעת.

ובכן מלאו שהוא מתחילה להיות פעיל בתנועה ונרתם בפועל לכל משיימה תנועתית מודמתה: הפצת שקל המזרחי, אוסף כסף בשbill קרן הקיימט, פעילות בחחלוץ המזרחי. האיש הצענו מטבחו מיסד את סניף התנועה בפראגה ולימדים - לפני עולתו לארץ - שימוש זמן מה כיוشب ראש של צעררי מזרחי בorporה גופא. ר' שלמה הוא אחד מאותה תבורה יפה של אינטלקנציה דתית בorporה שהגיעו אל פעילות תנועתית ישירה לאחר זמן מה של השתיכות לארגון "תבונת" המפורסמת. זה היה ארגון שטטרטו המוגדרת היהנה: "אגודות תכונה, ורשה, מטרתה דעת ויראתה". הארגון לא החזיק מעמד זמן רב עם שהיה מרכיב מאברכי חמד מצוינים (בכללים הרוב אלימלך נייפלץ, הרוב שמחה ב. אורבאץ ועוד) והל ציטלין - הספר ווהוגה הגדול היה מקשור ופעיל בארגון. אנשי "תבונת" ריחפו בעולם עליונים של

בורשה ונפוץ בין החסידים ברובבי הארץ וחוור הספר ונדפס, בעבר שנים, בארץ. ומعلن בחדש: אביו של הסב היה האדמירל והרב של העיירה פוריסוב ר' יעקב צבי וידוע וקורוי היה בעולם החסידי על שם ספרו "עטרה לראש צדיק". אחיו של האדמו"ר הזה היה מפורסם מאד בעולם החסידות הפלנית כולה וידוע הדבר שלאחר פטירתו של ר' מנדי מוקוצק רצוי חסידים רבים להזכירו כאדמירל ורך הוא סייר. המדובר הוא איפוא בדמות אדמוריות גדולות - למדנים, הוגים בחסידות ובקבלה, אנשי מידות ובכללים אחדים שמצאו בהם החסידים את הסגולה והיכולת "לעשות מופתים".

ר' שלמה דן גדל וחונך באוירה חסידית דחוסה. מעולם לא למד בחדר רק שלמדו אמנים במלכות נScarו במיחוד כדי להדריך בדרך מישרים אותו ואת אחיו. חינוך חסידי-למדני מיוחד זה עשה את פועלתו אמת וניבש את האופי ודרכי ההנחות היום יומיות.

★ ★ *

האוירה הכללית בבתי האדמו"רים היהנה, כמובן, מחמירה ומקפידה על כל תג. ימים ולילות היו הוגים בתורה ובחסידות ובהידורי מצוות. "חסידות-NEYTO" ללא כל תערובת של פוליטיקה. האדמו"ר מכולוביל מעולם לא הצטרך ל"אגודת ישראל" ולא חתם על איזה שם כרוזים (הסתמכות על ספרים - כן; חתימות על פניות לצרכיו צדקה כן) פוליטיים. אלום גם - לציווות לא ולא. מסטר לי ר' שלמה שלנו, כי פעם אחת (משתי פעמים) שראה את אביו הרוב מסביבו מזיל דעתו מעניינו היהנה בעט שנודע לו במעט פומבי כי בנו שלמה "נתקלל" ו"נחמצ" וישנם עדים נאמנים לגמרי שראוו משתתף בישיבת-מחתרת של המזרחי שארגן בפוריסוב. האבא, הרוב מסביבו, היה טיפוס טוער וגועש (סבל מכך מחלוקת שהגיעה לכדי רדייפות מצד חסידיו של אדמו"ר נודע שאף היה קרוב משפחה מושך) בשםינו את הדברים "הנוראים" האלה כבש במאץ ניכר את סערת רוחו ומעניינו נגרו דמעות. מסתבר כי עוד יותר מזה היה לו הדבר שהוא עצמו טעה שעיה שמר את שני בניו למלמד האמן-פידגוג שיחסנים והוא - המלמד - אינו אלא איש מזרחי בסטרו לבו. המלמד ועמו כמה חסידים טובים הי"דיבוק" הצעוני נכנס לקרים הם שמשכו את בניו הרבה אל המחתרת...
אל המחתרת...

הסבא - האדמו"ר מכולוביל בשםינו על "המעשה הנוראי" שארע - לא הוציא מלאה. מפיו, האדמו"ר הצען שכבר בלעדיו זה היה מלומד ומונסה בייסורים אישיים משפחתיים והיה גם בקי בצרות ישראל מתוך "קווטילעך" שמסרו לו משך שנים הרבה המוני חסידים - החריש והתגבר (כך גם גוראו חדורים מלבר) על סערת הלב.

ואכן ר' שלמה יודע לספר הרובה על התוצאות הקשות שהיו לאירוע הזה וכבר תחולת הדברים היא די אופיינית: כמו וכמה חסידים קנאים-קיצוניים לחזו על ר' שלמה כי יתרחט על מעשהו ויוציאו מתוך כספי במדוע את פנס השקלים הציוניים

דפוס שונים. הציגו בעבודת הסדרות ו록 נאלץ היה להזב פעם מוקם עבודה מצוין. בדפוס גדול מכיוון שהאוירה שם (חילונית ושמאלית קיצונית) לא הייתה לרוחן. בעבודת הדפוס הוא עולה מדרגה לדרגה עד שמניע לארכן את דפוס הפעול המזרחי ולחלו אותו.

ותורה מה תהא עליה? - חס וחילתה. אצל אברך כרי שלמה אין תורה מונחת בקרון זווית. אדרבא. ר' שלמה מוסר הרבה מזמנו הפנו למשימות "לימוד וללמוד". מנהגו הקבוע הוא לעיין הרבה בספרים ולאחר מכן בסדר נכון ובקיטלוג מעתאים רבבות של פתקאות שבוחן הוא רושם כתעים וציטוטים מענינים מבחינות רבות בשתי דעות יהודיות ורבים. האספנות - בהנמה ובחירות - נעשית לו חוק של דבר יום ביום. תוך כדי העבודה הפיסית הריחו הולך מחייב אל חיל ומחייב בזה אחר זה ספרים רבים מלאים טוב טעם ודעota ומוסכים תשומת לב ומעוררים עניין רב.

כבר סיירנו לעיל על הספר באידיש שפירסם עוד בפולין. נושא "האישה והיהודות" לא נתמכה בספר ההוא עד תומו. והוא מוסף והולך. בהוצאת "תובונה" הוא מפרסם חוברת על "נשים למיניות". אין עובי זמן רב והוא מפרסם ספר על "גשי ישראל בגבורותן" ולספר הזה מצורף פרק שכתבו ד"ר ראנון בן-שם שהגי מגיא החריגה וידע לספר על גבורה נשים בתקופת השואה. ושוב: הוא מפרסם (בהתאם ירושה) ספר (בשלשה פרקים) על "האישה באספקלוריית היהדות". הספרים שכתב בשאלות האחירות אף הם עשו רושם ורוק מחמת קוצר המצע לא נוכל במקומות זה אלא למנותם בלבד: *דורות בישראל*, *דור דור ומנתגיו והספר האחרון אבני חן*. הוא מוסיף על כך המון מאמרי-מחקר קצרים ב"מחנים", ידע עס", נתיב ומאספים רבים. הוא, כמובן מפרסם מאמרים רבים בהזופה.

ר' שלמה פורה מאי בעבודתו הספרותית. דבריו קלים לקריאה, מבוססים על מקורות נאמנים שפעמים הרבה היו בבחינת "געלים" או "שכוחים" והוא - המחבר - דולה ומשקה לצמאי דעת. דבריו עומדים על גבול הפלקלור אולם הם אינם סתם פולקלור כי אם - דעת וחקירה.

קשריו של ר' שלמה עם התנועה הם עד היום כפי שהיו כל השנים: בן בית, מקשר ללא התורה - אולים אינו נדוח ופשיטה שאינו יודע כלל כיצד להשתמש במפרקם. אי פעם ארוגן בתל-אביב את ארגון "תובונה" - ארגון תורני מדעי. היו נותנים שם שיעורים לשוחרי דעת. אף הוא היה בין המרצים. אולים לא הוא האש המתאים לענני ארגון. בסופו של דבר הוא תמיד נמשך לתורה ולעבוזה - פשוטים ממשיים. הוא "חבר פשוט" ומציע לכט וכשהוא מהלך בתוכנו ופועל לפי דרכו הריחו מוכיר לנו את הון המשובח והمفוחש של רבים רבים מחברינו הווותיקים שגדולים היו ולא בקשו גודלה לעצם; ייחדי סגולה היה ואת עצם ראו רק חברים מן השורה. המון תכניות ספרותיות יש לו, אסיפות רבות ובשתחים רבים שיש לשופך עליהם או.

אכן ל"יהודי פשוט" כוה אין לנו אלא לומר: כל האיכholes וכל החבוד.

הגות וחקירה ובעו, לבסוף, למסקנה שהכרחי הדבר לצרף מושגים למחשבות. רובם, אם לא כולם, מצאו את דרכם אל "צייר מזרחי" ובכללם היה יידענו ר' שלמה אשכזבי.

ר' שלמה לקח את העין האידיאולוגי של "תורה ועובדיה" ברצינות גמורה ביוטר. יכול היה להישאר בורשה לצד או אצל סבו אהבו - האדמור' מקוליביל. יכול היה להמשיך בפעילותו התנועתי, בלימודיו ללא שעול פרנסה עיקם עליו. אולם הוא באחית ומיליבנו - עלייה לארץ ישראל. אלא שלפני העליה עוד הספיק לעשות כמה דברים. "אברך המשי" שלנו החליט לפנות בבוואר לארץ אל "יגיע כפיסס", פשוטו כמשמעותו, בהתאם לרגעות "תורה ועובדיה". לשם כך עשה מעשה והתחליל למדוד את מלאת הדפוס בבית דפוס שישיך היה לאחד מן המקורירים לאדמור' מקוליביל. יום יום היה עושה בבית הדפוס מן "הכשרה הלווייתן" עצמאית. הוא רוצה לבוא לארץ ישראל ומקצועו בידו. והמקצוע של דפוס/non קרוב הוא לבו, וכי בצדיו הוא צמוד לספרים ולספריות בכל שעות הפנאי שלו!.

עוד דבר שני עשה: יום אחד נסעו ונרגש היה ר' שלמה ממאמר שפורים בעיתון היהודי בפולנית "נאש פשגלונד" ("השקבתנו") ובמאמר - קטגוריה חריפה על היהדות המגלה (ההיסטוריה) יחס שלילי מזולל לפני האישה. הlek ר' שלמה וכתב באידיש ספר-תגובה רציני ואת הספר הזה פירסמה הוצאה "קולטור ליגע" שהיתה מקרובה מאד לחוגי השמאלי החילוני (היינו ל"יבונדי"). ספר זה על "האישה והיהודות" רב-מכר והופיע הרבה תרגומות. הלל ציטילין כתוב מאמר הערכה חיובי מאד ונתן למאמו כוורת מפליגת - "המעוז היהודי הצער".

★★★

עלינו בתרצ"ג של ר' שלמה לאץ נתניעה על ידי יעקב גראנברג.

קשה היהת הפרידה מהטהבא - האדמור'. הזקן בקש מנכדו כמה דברים: שיידור בירושלים וימל זוקן (כבודה של ירושלים דרוש זאת) וכן - שיתחיל להתעין בפתחת מסעודה. עם שבניהול מסעודה - כך בערך הסביר האדמור' - יש מכך וממכר ועשויות רוחים הרי שייכלה להיות בכך גם מודה הגונה של גמלות חז"ד, שיבקר אותו לעתים קרובות ככל האפשר.

דרךו של ר' שלמה בארץ תאהמה, בערך, את התיכון. הוא מתקשר עט התנועה בירושלים ופונה夷ה אל העבוזה - מלאת הדפוס (סדרות לפי שיטת הימים ההם). כמו אופיינית ויפה הוא הדרך שהlek בה ר' שלמה. בן טובים מגודלי היחס החסידי, תלמיד חכם וטופט עט אינו מבקש בעלותו לארץ גודלה לעצמו או איזה "יחס מיוחד". תורה ועובדיה - עניין ממשי הוא אכן كذلك שכן הדברים אצל המוני מחברי אנ"ש בבוואר. ואכן, לא נבוא כאן למונות כרוכל את כל גלגוליו וטלטוליו של העולה החדש. אין עוברים ימים מרובים והוא עבר לתל-אביב שבו נמצא לנכדו בבתי בימים ההם חברים רבים מורה שבפולין והרבה מחשדי פורטסוב-קובוביל שעלו הארץ. אלה הם הדמאים המקלים על העולה. מובן מآلיו שהוא ממשיק לעבודה בבתי